

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

ПЕДАГОГІКА ЗДОРОВ'Я

Збірник наукових праць
VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції
18-19 травня 2018 року

Харків-2018

Редакційна колегія:

Головний редактор – Прокопенко Іван Федорович, доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, ректор ХНПУ імені Г. С. Сковороди

Заступник головного редактора – Бондар Віталій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, заслужений дія науки і техніки України, професор кафедри спеціальної, інклюзивної і здоров'язбережувальної освіти ХНПУ імені Г. С. Сковороди

Відповідальний секретар – Бойчук Юрій Дмитрович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної, інклюзивної і здоров'язбережувальної освіти ХНПУ імені Г. С. Сковороди

Члени редакційної колегії:

Бережна Таміла Іванівна – кандидат педагогічних наук, вчений секретар ДУ «Інститут модернізації змісту освіти»;

Гончаренко Марія Степанівна – доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри валеології ХНУ імені В. Н. Каразіна, голова ВГО «Українська асоціація валеологів»;

Карпова Лариса Георгіївна – кандидат педагогічних наук, начальник Департаменту освіти і науки Харківської обласної державної адміністрації;

Кукліна Галина Іванівна – директор КЗ «Харківський обласний спеціальний навчально-виховний комплекс» Харківської обласної ради;

Маркіна Тетяна Юріївна – доктор біологічних наук, професор, декан природничого факультету ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Страшко Станіслав Васильович – кандидат біологічних наук, професор, завідувач кафедри медико-біологічних та валеологічних основ охорони життя та здоров'я Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Рецензенти:

Гриньова Марина Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, декан природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка;

Солошенко Ельвіра Миколаївна – доктор медичних наук, професор, завідувач лабораторії алергології ДУ «Інститут дерматології і венерології НАМН України»

Рекомендовано Вченою Радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, протокол № 3 від 24 квітня 2018 р.

П 24

Педагогіка здоров'я : збірник наукових праць VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції / за загальною редакцією акад. І. Ф. Прокопенка. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2018. 804 с.

Збірник містить наукові праці, які присвячені висвітленню результатів психолого-педагогічних досліджень щодо збереження та формування здоров'я дітей, учнівської та студентської молоді. Розглянуті теоретико-методологічні основи педагогіки здоров'я; сучасні підходи до створення здоров'язбережувального освітнього середовища; роль фізичного виховання у збереженні здоров'я; психолого-педагогічні основи профілактики шкідливих звичок та соціально-небезпечних захворювань; здоров'язбережувальні освітні технології; актуальні проблеми корекційної педагогіки та сучасних інклюзивних процесів у загальноосвітніх навчальних закладах.

Матвієнко Н.М. Упровадження елементів здоров'язбережувальних технологій на логопедичних заняттях дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення	730
Никоненко Н.В. Соціалізація дітей із особливими потребами в контексті статевого виховання	733
Одинченко Л.К. Роль мультимедіа-технологій у формуванні в учнів із інтелектуальними порушеннями географічних знань	737
Олійник Т.О. Інтеграція цифрових технологій в інклюзивну освіту	739
Самохін М.К. Застосування трудотерапії до соціальної реабілітації людини	740
Север'янова О.А. Використання здоров'язбережувальних технологій на уроках української мови і літератури	743
Семенко А.В. Використання дидактичної гри у корекції фонетико-фонематичного недорозвитку мовлення дошкільного віку	745
Сіліна Г.О., Колісник О.В. Освітній проект «Розвиток інклюзивної освіти в Харківській області»	748
Січкаренко Ю.О., Січкаренко В.В., Войтюк Л.І. Формування самооцінки особистості з порушеннями зору на різних вікових етапах	752
Собко А.В., Чернявская Л.В., Немцева М.В. Шум как фактор снижения слуха	756
Станецька Г.М. Психолого-педагогічна характеристика порушення мовлення у дорослих з марганцевою енцефалопатією	758
Терехова І.Ю. Здоров'язбережувальні технології на індивідуальних заняттях з розвитку слухового сприймання мовлення та формування вимови	760
Титар Д.В. Психолого-педагогічні проблеми інклюзивної освіти	762
Туренко Н.М. Внесок Н.М. Трауготт у розвиток вітчизняної дефектології	765
Удич З.І. Медико-біологічні основи інклюзивної компетентності педагогів закладів середньої загальної освіти	767
Фролова Т.П. Використання здоров'язбережувальних технологій на індивідуальних заняттях з розвитку слухового сприймання та формування вимови	771
Чемодурова Ю.М. Основи взаємодії закладу загальної середньої освіти щодо організації профілактичної і корекційної роботи з девіантними підлітками	773
Шишєніна А.Г. Забезпечення психолого-педагогічного супроводу інклюзивного навчання в загальноосвітньому навчальному закладі	776
Яцинюк В.М. Роль фізичного виховання у становленні особистості	780

Література

1. Проблемы патологии развития и распада речевой функции: метод. материалы практ. конф. «Центральные механизмы речи», посвящ. памяти проф. Н.Н. Трауготт. СПб.: Изд-во СПбГУ, 1999. - С. 7—15.
2. Сумченко, Г.М., Храковская М.Г. // Афазия и алалия с позиций изучения высшей нервной деятельности в трудах Н.Н. Трауготт / Распад и недоразвитие языковой системы: Исследования и коррекция: Межвуз. сб. науч. трудов. — СПб.: Образование, 1991.
3. Трауготт, Н.Н. Как помочь детям, которые плохо говорят. — СПб.: Гармония,

Удич З.І.
Тернопільський національний
педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка

МЕДИКО-БІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Одним із напрямків реформування сучасної системи освіти в Україні є впровадження інклюзивного навчання, яке передбачає «комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей» [1]. Досі дискутується зміст поняття «учні з особливими освітніми потребами». Зазвичай, до цієї категорії відносять лише учнів зі статусом інвалідності. Варто також зазначити, що не усі порушення на рівні психофізичного розвитку можуть набути офіційної групи інвалідності. Крім цього, учні, які є обдарованими, чи мають потребу у перевихованні, є переселенцями із зони бойових дій, належать до різних національностей (етнічної спільноти), мають тимчасове порушення працездатності теж можуть належати до вищезазначеної категорії.

Від 10 січня 2018 р. Міністерство освіти і науки України, з метою приведення у відповідність до п. 20 статті 1 Закону України «Про освіту», пропонує для громадського обговорення проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Переліку деяких категорій осіб з особливими освітніми потребами». Проект розроблено для забезпечення

права громадян, які потребують додаткової підтримки під час освітнього процесу, на здобуття повної загальної середньої освіти. До цього переліку включені, наразі, такі категорії осіб: особи з порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарата; хворобами нервової системи; затримкою психічного розвитку, інтелектуальними порушеннями, складними порушеннями мовлення (у тому числі з дислексією); іншими складними порушеннями розвитку (у тому числі з розладами спектру аутизму); особи, яким встановлено електрокардіо-стимулятор або інший електронний імплантат чи пристрій; особи, які мають захворювання, що потребують постійного медичного нагляду, або періодичного здійснення індивідуальних медичних процедур із забезпечення життєдіяльності людини та/або контролю за її станом; особи, які потребують відновлення стану здоров'я у закладах загальної середньої освіти санаторного типу та ін. [2].

Зважаючи на те, що заклади загальної середньої освіти стали відкритими для навчання дітей із різними психофізичними порушеннями, статусом інвалідності, з'явилася потреба у формуванні інклюзивної компетентності майбутніх учителів, що вимагає удосконалення змісту їх підготовки. Зазначимо, що під поняттям «інклюзивна компетентність учителя» розуміємо його психолого-педагогічну, корекційну і реабілітаційну готовність (світоглядно-теоретична підготовка) і здатність (сформованість мотивації і наявність практичного досвіду) здійснювати організацію інклюзивного середовища у класі, де навчаються учні з особливими потребами, що передбачає здійснення відповідного навчально-виховного процесу, взаємодію із усіма суб'єктами цього процесу [3, с. 417]

Спостерігаємо в обговоренні питань інклюзивної освіти дискусію щодо того, чи має учитель знати про нозології своїх учнів, їх медичний аспект чи ні. Прихильники непоінформованості аргументують тим, що учителю не обов'язково володіти даною інформацією, щоб віднайти і застосовувати найбільш оптимальні організаційно-методичні засоби для загального розвитку цих учнів, опираючись лише на власні спостереження та рекомендації від інших фахівців, які здійснюють командний супровід даного класу. З іншої сторони, обізнаність щодо медичного висновку та відповідних рекомендацій значно спрощує виконання учителем своїх професійних обов'язків, його взаємодію із батьками, командою фахівців, надання ним домедичної допомоги, економить час для пошуку та впровадження оптимальних умов розвитку учнів з інвалідністю. Однак постає проблема конфіденційності інформації та уміння оперувати нею, а також відповідної медико-біологічної підготовки.

До нині загальнопедагогічна підготовка майбутніх учителів спрямовувалася на оволодіння ними компетентностями, необхідних у роботі із учнями з нормотиповим розвитком, без будь яких відхилень чи порушень у психофізичному розвитку. Натомість введення інклюзивної форми навчання спонукає до удосконалення змісту даної підготовки, більш тісного зв'язку із такими науками як медицина, медична психологія, біологія людини, спеціальна педагогіка, соціологія, етика та ін. Підтвердженням цьому є

проведений нами аналіз викладання навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта» в Тернопільському національному педагогічному університеті ім. Володимира Гнатюка. Згідно висновків, майбутній учитель, який працюватиме в умовах інклюзивної освіти, має *знати*: загальні питання з анатомічної будови тіла, систем організму людини та їх фізіологічних функцій; закономірності індивідуального розвитку організму людини, статеві відмінності; класифікацію порушень психофізичного розвитку у дітей (їх причини, ступені, види, ознаки, характеристики та ін.), які можуть навчатися спільно із нормотиповими учнями; види та ознаки психічних розладів та порушень (відчуттів, сприйняття, мислення, пам'яті, уваги, інтелекту, свідомості, сприймання часу, емоційно-вольової тощо); особливості розвитку учня з різними психофізичними порушеннями; психологічні особливості пізнавальної діяльності; специфіку порушеннями; психологічні особливості набутих порушень; взаємозв'язок первинних і вторинних, вроджених та розвитку учня; методологію діагностики розвитку, спілкування, діяльності учнів різного віку; критерії та параметри життєдіяльності людини; зміст корекційно-розвивальної роботи в умовах інклюзивної освіти; види допоміжних та компенсаторних засобів, які забезпечують індивідуальну мобільність осіб з інвалідністю.

А також *оволодіти здатністю, навичками та досвідом*: взаємодіяти із учнями з різними психофізичними порушеннями; розпізнавати симптоми розладу психіки; надавати домедичну допомогу під час приступу чи загострення, характерному для певного виду психофізичного порушення; адаптовувати предметно-просторове середовище, навчальний матеріал та засоби до потреб і можливостей учнів із різними видами психофізичних порушень; застосовувати ефективні методики взаємодії із учнями з різними нозологіями, уникати ситуацій чи дій, які провокують негативні прояви поведінки чи погіршення показників психофізичного стану; створювати сприятливий мікроклімат в учнівському колективі; застосовувати різні психотерапевтичні технології; співпрацювати із медичними та іншими фахівцями щодо організації корекційно-розвивальної роботи в умовах інклюзивного освітнього закладу; застосовувати педагогічні методи попередження та коригування вторинних порушень; аргументовано інформувати батьків про необхідність додаткового медичного обстеження; організувати різні види діяльності та міжособистісної взаємодії учнів із нормотиповим розвитком та різними видами психофізичних порушень; укладати програми соціального, психолого-педагогічного, корекційного реабілітаційного супроводу і підтримки учнів інклюзивного класу; здійснювати комплексний підхід у діагностуванні учнів; визначати напрямки педагогічної реабілітації та корекції.

Інклюзивна компетентність передбачає також оволодіння майбутніми учителями медичною термінологією, яку часто застосовують в системі інклюзивної освіти; здатністю критичного мислення, віднаходження необхідної інформації та її застосування на практиці.

Щодо медичних термінів та понять, які найчастіше застосовують в інклюзивній освіті, то їх умовно можна розділити на дві групи: загальні (напр.: алергія, вроджені чи набуті аномалії (вади), діагноз, емоційні розлади, імунітет, корекція, позологія, медикаментозне лікування, патологія, прогнозування подальшого перебігу захворювання, психічне чи фізичне (або поєднане) порушення, протез, реабілітація, порушення (зору, слуху, опорно-рухового апарату), соматика, черепно-мозкові травми та ін.), *специфічні* – назви конкретних патологій (напр.: алалія, амелія, амбліопія, астигматизм, астма, дислексія, дитячий церебральний параліч, діабет, енцефаліт, епілепсія, катаракта, нейробіологічний розлад, розлад аутичного спектру, синдром Дауна та ін.). Розуміння учителем найбільш вживаних медичних термінів, понять, процесів сприятиме його продуктивній участі у команді фахівців, які супроводжують інклюзивний клас. Дозволить йому об'єктивно оцінювати можливості, потреби та потенціал учнів з інвалідністю, створювати належні умови залучення до освітнього процесу.

Для ефективного впровадження ідей інклюзії в освіті на даному етапі впровадження реформи доцільно забезпечити учителів відповідним психолого-педагогічним супроводом, який надаватиме допомогу у розв'язанні тих питань, що виникатимуть у ході роботи із учнями з психофізичними порушеннями, здійснюватимуть підвищення їх професійної компетентності. Для цього можна застосовувати такі засоби як: сертифіковані тренінги, вебінари, хакатони, дистанційні курси, освітні сайти. Особлива роль у цьому відводиться інклюзивно-ресурсним центрам, основним завданням яких є забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами віком від 2 до 18 років на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти [4].

Отже, введення у процес підготовки майбутніх учителів медико-біологічного аспекту сприятиме ефективному формуванню їх інклюзивної компетентності, розширить організаційні можливості впровадження едукативного процесу в інклюзивному класі.

Література

1. Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання / Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 ? 912. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>
2. МОН пропонує для громадського обговорення Проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку деяких категорій осіб з особливими освітніми потребами». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2018/01/10/z-dodatkom.doc>
3. Удич З. Модель фахової підготовки майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзивного класу Освітній егоцентризм Георгія Філіпчука: зб. наук. пр. / [Редкол.: Н. Ничкало (голова), та ін.; упоряд.: Н. Ничкало, О. Боровік] ; НАПН України; Інститут пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – К.: Богданова А.М., 2016. – 548 с. – С. 411-417.
4. Положення про інклюзивно-ресурсний центр / Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 545. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%d0%bf>